

Karl Marx – Redaktionelt forord

AF TOBIAS DIAS OG MAGNUS MØLLER ZIEGLER

SLAGMARK #77

SIDER: 7-20

I anledningen af 200-året for Karl Marx' fødsel besluttede byrådet i Marx' hjemby, Trier, endelig i foråret 2018 efter længerevarende disput og protester at tage imod en gave fra den kinesiske stat: en over 4 meter høj og mere end to tons tung bronzestatue af Marx skabt af den kinesiske kunstner Wu Weishan. En del af årsagerne til protesterne skyldes selvfølgelig, at der var tale om et monument over kommunismens mestertænker. Værst virkede det imidlertid ifølge kritikere til at være, at man accepterede en gave fra et udemokratisk, såkaldt 'kommunistisk' regime, der systematisk bryder den ene menneskerettighed efter den anden, og så endda "en sådan monumental én" som den tyske historiker Winfried Speitkamp fremhævede i forbindelse med beslutningen (Schlagwein, 2017). Men statuen blev rejst, udsigten til endnu flere turister spillede selvfølgelig ind, som byens turistchef da også indrømmede. Og mens diskussionerne fortsætter, nu vedrørende spørgsmålet om hvorvidt fødebyen skal navngive deres universitet efter Marx, gør hele verden sig i stort og småt klar til at omfavne jubilæet (Kaufman, 2018). Der er planlagt diverse aktiviteter, bogudgivelser, og kunstudstillinger i hele verden, arrangerede gåture ad den rute Marx og Engels angiveligt gik sammen i Manchester, en udstilling på British Library i London og mere end 300 arrangementer i hjembyen Trier, officielt navngivet Karl-Marx-Stadt i 2018, åbnet af ingen ringere end EU-kommissionsformand Jean-Claude Juncker! Sådan fejres Marx: i en spektakulær og profitabel erindringskulturel gestus.

Afstanden til 1990'ernes euforiske og triumferende stemning i kølvandet på Sovjetunionens fald virker umådeligt stor. Her blev monumenter af Marx i hele østblokken enten revet ned, foreslået nedrevet eller musealiseret. Symbolikken var tyk:

Den kommunistiske ideologis tid var ovre, noget andet skulle bygges op. En ny tid var begyndt. Marxismen var ikke blot i krise. Det havde den i princippet altid været – fra Eduard Bernstein i 1890'erne (Plekhanov, 1976) til Karl Korsch i 1930'erne (1996) og Althusser i 1970'erne (2017). Det var værre end det. Marx' frase fra *Louis Bonapartes attende brumaire* (1852) om, at "[t]raditionen fra alle døde slægtled hviler som en mare på de levendes hjerne" (Marx, 1971a, s. 240) fik pludselig tildelt ny betydning. Marxismen – og heriblandt Marx – blev placeret på det 20. århundredes 'ondskabens akse', som undertrykkeren og den grumme ideologiske bøddel i det 20. århundrede. Takket være Marx' radikale idéer blev marxismen og diverse rædselsregimer til og dermed den systematiske undertrykkelse, hungersnød og drabet på millioner mulige. Vi kender historien, og det var selvfølgelig langt fra første eller sidste gang, at Marx og marxismen blev identificeret som en undertrykkelses- og folkedrabsmaskine og dermed dæmoniseret og stigmatiseret som det liberale demokratis værste fjende. Som den italienske idéhistoriker Enzo Traverso redegør for i sin seneste bog, *Left Wing Melancholia*, blev hvad den marxistiske og stalinistiske historiker Eric Hobsbawm i 1994 kaldte "ekstremernes" århundrede (Hobsbawm, 1994) i stigende grad gjort til "offerets" og "vidnesbyrdets" århundrede (Wieviorka, 2006; Traverso, 2016, s. 57). Det snart afsluttede århundredes hovedfjende var besejret, historien blev erklæret afsluttet af den neokonservative politolog Francis Fukuyama. Det var nu tid til at sørge over, hvad der havde været og juble over, hvad der måtte komme. *Wir sind unschuldig*, 'vi er uskyldige', stod der således en overgang malet med graffiti på kanten af fundamentet af Marx-Engels-monumentet på Alexanderplatz i Berlin. Som Traverso understreger, udviskede den dominerende fortælling om det 20. århundrede dermed de modstande, kritikker og aspirationer om at forandre verden, som marxismen i løbet af det 20. århundrede havde været anledning til. Erindringen om de *besejrede* blev erstattet af en erindring om *ofrene*; "kun gerningsmænd og ofre blev tilbage" (Traverso, 2016, s. 57).

Tiden er en anden nu. Erindringskulturindustrien omfavner Marx i al sin fulde flor. Ærkekapitalister verden over peger på Marx som en vigtig kilde til at forstå den fortsatte økonomiske krise. Siden 2008 er der skrevet flere hundrede, hvis ikke tusinder artikler om Marx' aktualitet og stadige relevans. 'Marxisten' er ikke længere en utænkelig intellektuel figur. Marx er blevet *mainstream*, én man kan referere til uden den store skyldfølelse og uden at forpligte sig på en eller anden totalitær verdensanskuelse – selvfølgelig ofte blot som kilden til en *soft* økonomikritik, der

vrisser lidt af de for grådige og uansvarlige kapitalister, men ikke desto mindre. Eller også bruges Marx imod Marx selv, imod den grundlæggende anti-kapitalistiske impuls i hans tænkning og i stedet som en nøgle til at reparere kapitalismen. Det var eksempelvis tilfældet, da Saxo Banks cheføkonom, Steen Jacobsen, for et par år siden pegede på Marx som ophavsmand til “den eneste økonomiske model, der kan forklare, hvad der sker i dag”, og hvordan små eller ingen lønstigninger frarøver middelklassen deres købekraft og derved udmagrer de forburgere, “som skal bære økonomien” (Barsøe, 2016). Marx har med andre ord i den store offentlighed i stigende grad fået status af en historisk kritik, som cheføkonomer og børsspekulanter kan plukke og høste lidt af efter interesse og forgodtbefindende – selvfølgelig uden den “væbnede revolution”, som Jacobsen understregede og tilføjede: “Glimrende analyse, men håbløst svar”. Det er én slags Marx, en stivnet men alligevel ganske mobil og elastisk Marx. En anden ‘socialistisk’ Marx kan ses hos de relativt nystiftede partier som Die Linke i Tyskland, Podemos i Spanien, Syriza i Grækenland – en bølge der har givet en smule nyt liv til de mere eller mindre etablerede parlamentariske partier og figurer såsom Enhedslisten herhjemme, Bernie Sanders i USA, Jeremy Corbyn i England og selvfølgelig en masse andre steder i verden. En tredje Marx – eller bedre: en helt masse Marx’er, der alle på forskellig vis anvendes til formuleringen af emanciperende politiske praksisser – kan ses i alt fra alterglobaliseringsbevægelsen i slutningen af 1990’erne og starten af 00’erne i Bologna, Toronto og Porto Alegre til de revolutionære opstande under det arabiske forår og den globale anti-austerity protestbølge i 2011 fra Occupy i USA til bl.a. ‘de indignerede’ i Spanien og Grækenland, og de mange sociale protester og massestrejker der opstod både før, samtidig og efterfølgende i bl.a. Kina, Indien og Brasilien. Mange andre kunne nævnes, og mange andre kapitalismekritiske masseoprør og -protester dukker hele tiden op over alt i verden. Her er Marx stadig i live som anti-kapitalistisk prisme.

MARX OG MARXISME

Med dette nummer vil vi demonstrere det aftryk, den stigende interesse for Marx har sat i forskningen - også i en dansk sammenhæng. I flere år har man således talt om en marxistisk ‘vending’, en ‘tilbagevenden til Marx’ i den internationale forskning. Her har vi set en støt stigning i antallet af videnskabelige udgivelser om Marx,

både artikler og monografier. Således tæller bogserien *Historical Materialism* f.eks. nu over 100 titler. *Historical Materialism* har ligeledes siden 1997 drevet et anset tidsskrift af samme navn. Andre mere veletablerede tidsskrifter såsom, *Science & Society*, *New Left Review*, *Contretemps*, *Rethinking Marxism*, *Capital & Class* og *Actuel Marx* er stadig godt kørende. Samtidig hermed er nye videnskabelige og teoretiske tidsskrifter og skriftkollektiver dedikeret til Marx, marxisme og en Marx-inspireret diskussion og forskning skudt op, f.eks. *Crisis and Critique*, *Viewpoint Magazine*, *Exit!*, *Endnotes*, *Communist in situ*, *Theorie Communiste*, *Sic* og *Chuang*. Derudover er der de seneste år udkommet flere nye biografier om Marx, både populærvidenskabelige og akademiske, såsom Gareth Stedman Jones' *Karl Marx: Greatness and Illusion* (Harvard University Press, 2016) og den nyudkomne *Karl Marx und die Geburt der modernen Gesellschaft: Biographie und Werkentwicklung. Band 1: 1818–1841* (Schmetterling Verlag, 2018), første bind i Michael Heinrichs stort anlagte intellektuelle Marx-biografi. Sidst, men ikke mindst anvendes Marx – som så mange gange før i historien – som inspiration og analytisk nøgle til at åbne både ældre og nyere forskningsfelter og teoridannelser såsom *social reproduction theory* (f.eks. Bhattacharya, 2017), postkolonial teori (f.eks. Warren, 2016) og klima- og økologistudier (f.eks. Malm, 2016).

Dette nummer handler imidlertid mindre om marxismen end Marx selv. Og hvad vil det så sige? Det har ikke være nemt. Udfordringerne og de direkte forhindringer i denne bestræbelse har ligget lige for. Som nummeret afspejler, kan det umuligt lade sig gøre at lave et nummer om Marx uden ikke også at tage ham til indtægt for og læse ham ind i den intellektuelle og politiske tradition, han af forskellige grunde kom til at lægge navn til. Det gør sig selvfølgelig gældende i ethvert idéhistorisk arbejde med de 'store tænkere', men det gør sig i særdeleshed gældende i arbejdet med Marx. At læse Marx idéhistorisk indebærer jo i høj grad at læse, hvordan han er blevet læst og brugt, hvilket vil sige at læse, hvordan Marx' tænkning løbende har været stærkt medvirkende til at sætte rammerne og sommetider endda underminere det nok så amorfe teoretiske og politiske program: marxismen. Dette uskelnelige skel mellem Marx og marxismen er på en eller anden måde præmissen for læsningen af Marx – og udgør selvfølgelig i sig selv et interessant historiografisk problem. Det interessante i denne sammenhæng er imidlertid, at fokuset på læsningen af Marx – i stedet for en forudsat og amorf marxisme – faktisk kan give mulighed for at sætte andre kontekster og modeller, skubbe til og direkte underminere my-

ten om det marxistiske forskningsprograms strømlinethed. Den idéhistoriske læsning af Marx kan således skærpe opmærksomheden på den form for forhandling, åbenhed og evindelig konflikt, som marxismen qua sin læsning af Marx altid har været genstand for. At børsspekulanter og cheføkonomer, venstrefløjspartier, anti-parlamentariske bevægelser og opstande alle *på samme tid* hævder Marx' relevans og sandfærdighed er selvfølgelig unikt og sigende for vor tids reception af Marx, men set i et historisk lys har Marx altid være genstand for en sådan fortolkningskamp – og en kamp om hvilke politiske implikationer sådanne fortolkninger måtte have. Begreberne 'marxist' og 'marxisme' har siden deres spredning i slutningen af 1800-tallet aldrig været faste og konsistente størrelser. Således optræder allerede i 1853-54 under en kontrovers med kommunisten Wilhelm Weitling og senere under Første Internationale begrebet 'marxianer' pejorativt som betegnelsen på den sekteriske gruppe, der blindt fulgte den tyske økonoms autoritative idéer (Haupt, 1982). Hos anarkisterne under ledelse af Mikhail Bakunin var 'marxianer' et udtryk for den sammenslutning af folk, der støttede op om Marx' idéer, mens betegnelsen 'marxist' betegnede selve den idémæssige orientering. Begrebernes betydning var med andre ord langt fra fastlagte, de afhang i det store og hele af, hvem der brugte dem, og hvordan de blev brugt. Berømt er da også Marx' egne ord til svigersønnen, Paul Lafargue, i konfrontation med sin egen tids franske 'marxister': "Én ting er sikkert, jeg er i hvert fald ikke marxist!" (Engels, 1967, s. 388). Marx' egen modvilje mod termen skulle imidlertid ikke afholde centrale figurer, særligt Karl Kautsky i Tyskland, men også eksempelvis de russiske marxister (herunder Lenin) fra, i løbet af 1880'erne, at tage begreberne til sig som led i en programmatisk og strategisk bestræbelse på at distancere sig fra andre fraktioner – i Kautskys tilfælde fra Rodbertus' konservative socialisme, hos de russiske marxister fra populisternes – og skabe en fælles politisk og teoretisk-videnskabelig identitet. 'Marxist' og 'marxisme' har således altid være begreber, som man kunne tage på sig eller kritisere og foragte – i begge tilfælde ofte som forsøg på at legitimere sig selv og delegitimere andre.

Lad os med dette in mente gentage nummerets ærinde, hvor besværligt, omstændeligt og (for nogle tilbageblivende postmodernister) håbløst det end måtte lyde: Mindre marxisme, mere Karl Marx. Det betyder selvfølgelig ikke, at vi ikke godt kunne have ønsket os at bevæge os endnu længere ud i krogene, hinsides kanonen, dér hvor Marx er blevet læst til alskens formål. Men fokus har stadig været på læsningen og brugen af Marx. Det har i udarbejdelsen af nummeret således været vig-

tigt at insistere på at læse Marx på trods af såvel som takket være den uoverskuelige virkningshistorie, han er indfældet i – uden hverken at læse Marx' tekster som en ahistorisk og logisk stringent signifié, som visse filosofiske og mere teoretisk orienterede Marx-læsninger sommetider tenderer til, eller som et fortabt og hjemløst tekstkorpus uden ophav, som en og ren skær marxisme uden Marx. Hvorvidt fokus har været på Marx' egen læsestrategi eller forskellige læsninger, fortolkninger og brug af ham, kan omdrejningspunktet for dette nummer derfor ses som forskellige takes på den vedvarende historiske og kritiske dialog med den historiske person Karl Marx' tekster og disse teksters egen historik. Hvilket paradoksalt nok er det samme som at sige, at denne ene historiske persons tekstkorpus fra sin begyndelse og vedblivende fortsætter med at tage form som et "arkipelag af tusinde marxismer" (Bensaïd, 2009).

KARL MARX (1818-1883)

Karl Heinrich Marx blev født ind i en relativt velstillet, jødisk familie fra Trier den 5. maj 1818. Faderen var på grund af Preussens anti-jødiske love konverteret til lutheranismen året inden, men snarere end hverken jødedom eller lutheranisme blev Marx opdraget med idealerne fra den tyske *Aufklärung* i traditionen fra Frederik den Store, Kant og Fichte. Menneskeheden ville blive fri – så meget var uundgåeligt – men det skulle ske gennem oplysning, demokrati og den frie tanke styret af menneskets iboende rationalitet. Det var denne tankegang, Marx bar med sig, da han i 1835 blev indskrevet på jurastudiet ved universitetet i Bonn. I begyndelsen dyrkede han flittigt den systematiske og næsten skolastiske retsvidenskabs klassikere som J. G. Heineccius (1681-1741) og A. F. J. Thibaut (1772-1840) såvel som deres samtidige inkarnation i den såkaldte 'historiske skole' under ledelse af F. C. von Savigny (1779-1861). Men Marx blev hurtigt træet af denne skolastiske form; han kritiserede Savigny for at hypostasere lovene til abstrakte og metafysiske kategorier – det var, mente Marx, idealisme når den var værst. Hvad det i stedet kom an på var at forstå de konkrete love i deres historiske sammenhæng som udtryk for et levende hele (Kelley, 1973, s. 353-355). Man måtte med andre ord bruge sin fornuft til at udtrække juraens sande kerne.

Denne insistensen på det retsfilosofiske blik (såvel som en ifølge faderen uheldig mængde druk og optøjer) førte allerede i 1836 Marx til universitetet i Berlin, hvor

han kastede sig over studier i filosofi og historie. Her kom han året efter første gang i kontakt med den såkaldte 'Doktorklub',¹ der bestod af unge akademikere og andre intellektuelle, som mødtes på Café Stehely i Charlottenstrasse for at diskutere religion, filosofi og politik. Klubben var især domineret af de såkaldte venstrehegelianere, som gik imod den akkomoderende og statslegitimerende tolkning af Hegels filosofi; i stedet anså de historien for åben og uafsluttet og søgte at anvende Hegels rets- og historiefilosofi til at udforme en konkret historisk praksis. Det var en sådan praksis, der skulle føre til realiseringen af den menneskelige frihed: den faktisk eksisterende stat skulle bringes i overensstemmelse med sin virkelige, rationelle kerne, mente de (Toews, 1980, s. 217 ff.). I 1840 indledte den preussiske stat en klappjagt på hegelianere af alle afskygninger, og Marx, der i 1841 indleverede sin doktorafhandling om Demokrit og Epikur ved universitetet i Jena, måtte se langt efter en ansættelse i den akademiske verden. I stedet kastede han sig over livet som 'fri skribent' (*freie Schriftsteller*). Han fandt job på venstrehegelianernes centrale politiske organ, den radikalt-demokratiske avis *Rheinische Zeitung* i Köln, hvor han fra 1842 virkede som fast bidragyder og i 1843 blev redaktør. Her begyndte han i stadig stigende grad at kritisere den preussiske stats ageren – omend endnu ud fra det synspunkt, at den skulle reformeres demokratisk for at komme i overensstemmelse med sit væsen – og kom således i konflikt med både sin tidligere vejleder, Bruno Bauer (1809-1882), og de preussiske censurmyndigheder. I slutningen af 1843 blev *Rheinische Zeitung* lukket, og Marx flyttede til Paris.

I Paris kom Marx for første gang i kontakt med de franske socialister, og sammen med Arnold Ruge udgav han det kortlivede tidsskrift *Deutsch-Französische Jahrbücher*.² Inspireret af både sine problemer med at "skulle tale med om såkaldte materielle interesser" (Marx, 1971b, s. 356) og den radikale venstrehegelianske kommunist Moses Hess (1812-1875), der også havde bidraget til årbøgerne, begyndte Marx at anskue de økonomiske betingelser som determinerende for politikken. Menneskeheden, hed det nu, kunne ikke blive fri, før de slavegørende økonomiske betingelser blev forandret – og betingelsen for at forandre dem var først og fremmest frigørelsen af *arbejderne*. I løbet af 1844-46 blev Marx mere og mere kritisk over for sine tidligere venstrehegelianske forbundsfæller. Sammen med til dels Hess og især Friedrich Engels udgjorde han et nyt kommunistisk-materialistisk 'parti' i intern opposition til de rent filosofisk orienterede venstrehegelianere anført af Bruno Bauer. Marx og Engels udviklede i disse år, hvad de selv kaldte en 'materia-

listisk historieopfattelse': for at forandre verden var det nødvendigt at forandre de materielle betingelser, og sådanne forandringer foregik nødvendigvis i kvalitative spring, hvilket historiefilosofisk forstået vil sige gennem *revolutioner*. Det var denne opfattelse, der i 1848 fandt sin foreløbige form i *Det kommunistiske partis manifest*.

I 1848 brød det europæiske kontinent ud i lys lue. Optændt af de revolutionære tilstande rejste Marx fra Bruxelles, hvor han havde opholdt sig, til Köln med 1.000 frisktrykte eksemplarer af *Manifestet* under armen. Det var skrevet på opdrag af organisationen Kommunisternes Forbund, og i skriftet agiterede Marx og Engels for kamp mod kapitalismen og pengesystemet gennem en proletarisk verdensrevolution og fælleseje af samfundets produktions- og samkvemsmidler. I Köln genoplivede Marx Rheinische Zeitung (under titlen Neue Rheinische Zeitung), og avisen markerede sig hurtigt som et hovedorgan for de revolutionære kampe i Tyskland. Avisen agiterede for en strategisk alliance mellem borgerskabet og proletariatet mod adelen og det preussiske junkervælde. Den havde to hovedparoler: (i) een udelelig, stortysk republik, (ii) øjeblikkelig revolutionskrig imod Rusland for Polens befrielse. Analysen var, at det var i både borgerskabets og proletariatets materielle interesser at få etableret en borgerlig-liberal tysk republik, hvorefter proletariatet så øjeblikkeligt måtte føre sin egen befrielseskamp mod denne i en tilstand af permanent revolution (McLellan, 1995, s. 383 ff.). Marx måtte imidlertid hurtigt sande, at analysen havde været forkert; borgerskabet indgik kompromis med adelen uden om det spæde proletariat, og revolutionen blev knust. Marx justerede sin teori behørigt: Fra nu af gjaldt det alene proletariatets ubønhørlige, revolutionære kamp mod borgerskabet og kapitalen, hvis mennesket skulle blive frit.

I det nye Tyskland var der ikke plads til Marx. Han måtte flygte fra det europæiske kontinent, og i 1849 slog han sig ned i London, hvor han sammen med sin familie boede til sin død i 1883. Her begyndte han ansporet af Engels og 1848-revolutionens nederlag intensive studier i politisk økonomi: for at forstå, hvordan befrielsen af mennesket fra kapitalismen ville være mulig, var det nødvendigt at forstå de indre dynamikker i måden, hvorpå der produceres under kapitalismen. Dette kritiske studie varede 10 år og mundede ud i Marx' første reelle økonomikritiske skrift, *Til kritikken af den politiske økonomi* (1859). Forud for dette var gået flere udkast, mest berømt det såkaldte *Grundrisse* (1857-58), og efter yderligere 10 års studier udkom så endelig hovedværket *Kapitalen* (1867). Marx' idé om menneskelig frigørelse forblev relativt uforandret gennem dette arbejde; strategien var i lyset af 1848 blevet

revideret, men målet var det samme: en total omkalfatring af den samfundsmæssige produktion ledet af proletariatet. Centralt for de økonomikritiske analyser står begrebet om 'kapital', ikke forstået som en ting, men forstået relationelt som en bestemt måde at anvende ting på i en social sammenhæng. 'Kapital' er således først og fremmest en *dominansrelation*, og de økonomikritiske skrifter derfor en grundlæggende beskrivelse af, hvad det er menneskeheden gennem sin revolution skal frigøres fra, hvis den virkelig skal være fri (Roberts, 2016, 90 ff.).

Efter udgivelsen af *Kapitalen* helligede Marx sig først og fremmest organiseringen af den europæiske arbejderbevægelse, særligt i regi af Den Internationale Arbejderassociation, normalt blot kaldet (Første) Internationale, der var blevet stiftet med hans medvirken i 1864. Det var blevet klart for Marx, hvad menneskeheden skulle befries fra, nu gjaldt det om at organisere denne befrielse. Internationalen var resultatet af franske og engelske arbejderes fælles ambition om at ophæve den private ejendomsret til produktionsmidlerne, og på den baggrund kastede Marx – der ellers havde været skeptisk over for tidligere lignende initiativer – sig ind i organisationen som de tyske håndværkere i Englands valgte repræsentant i generalrådet (Berlin, 1978, s. 163). Marx selv skrev både organisationens statutter og den såkaldte inauguraladresse, hvori han slog fast, at "erobringen af politisk magt [er] blevet den arbejdende klasses ophøjede pligt" (Marx, 1971c, s. 377) og sluttede med en gentagelse af *Manifestets* så berømte parole: *Proletarer i alle lande, forén jer!* Frem til organisationens opløsning i 1876 var Marx dybt involveret i Internationalens arbejde. Især søgte han at cementere sin egen teori som den korrekte linje og bekæmpede intensivt den anarkistiske fløj ledt af hans gamle bekendte, Pierre-Joseph Proudhon og Mikhail Bakunin. For generalrådet analyserede han i det berømte skrift om *Borgerkrigen i Frankrig* (1871) Pariserkommunen, og ved etableringen af det tyske socialdemokrati kritiserede han i *Kritik af Gothaprogrammet* (1875) de lasalleanske tendenser i partiets principprogram. Hele tiden var formålet på baggrund af hans egen analyse af de kapitalistiske produktionsrelationer at give anvisninger for proletariatets revolutionære omstyrtelse af kapitalens altomfattende dominans.

NUMMERETS INDHOLD

Denne revolutionære omstyrtelse er selvfølgelig også central i mange af nummerets bidrag. Vi starter med **Andreas Beck Holm**, der i artiklen "*La vile Multitude*": Marx

og *Pariserkommunen* foretager en analyse af Marx' fortolkning af den førnævnte samtidige – og i den senere marxistiske tradition forjættende – revolutionære kommune, som blev dannet i 1871 i Paris og varede i 71 dage, indtil den blodigt blev slået ned og knust af den franske regering. Med inspiration fra den nutidige franske filosof Alain Badiou argumenterer Beck Holm for gyldigheden af en alternativ læsning af Marx' fortolkning, i hvilken Pariserkommunen ikke blot kan ses som en revolution skabt af arbejderklassen, men ligeledes som en begivenhed, der *som begivenhed*, dvs. som revolution, selv skaber et nyt politisk subjekt.

Det er ligeledes spørgsmålet om politisk og historisk subjektivitet, der udgør omdrejningspunktet for **Mikkel Bolts** artikel *Den absolutte urets subjekt og dets afkom* (Debord, Marx, Badiou, Rancière, Negri). Her beskriver Bolt, hvordan den franske situationist Guy Debord kan betragtes som det sidste forsøg på at fastholde Marx' idé om proletariatet som et historisk subjekt. Med afsæt i disse “die hard hegelianere” – Debord og Marx – kaster Bolt ad denne vej et kritisk lys på post-68'ere tænkere som Antonio Negri, Jacques Rancière og Alain Badiou, der godt nok alle forsøger at fastholde tanken om et revolutionært subjekt, men gør dette uden for en marxistisk-historiefilosofisk ramme, hvor proletariatet kommer til sig selv og ophæver sig selv.

Ligeså centralt idéen om proletariatet som revolutionært subjekt er i Marx' og senere marxistiske diskussioner, lige så omdiskuteret, kritiseret og dogmatiseret er den indbyggede fremskridtstro og universalhistoriske impuls, som denne idé indebærer. Dette er knudepunktet for Marx' brevkorrespondance med den russiske revolutionære Vera Zasulich, som **Dominique Routhier** analyserer i artiklen *'Marxcelerationismen': Et historiefilosofisk kerneproblem i marxismens historie*. I brevkorrespondancen, som først og fremmest handler om den russiske landkommunes stilling i forhold til en mulig revolution, udskiller Routhier to historiefilosofiske spor: et 'marxcelerationistisk', som kan ses hos Zasulich og senere eksempelvis Lenin, hvor det med henvisning til nogle historiske love handler om at accelerere den kapitalistiske udvikling i forventningen om en kommende revolution, og så Marx' egen kritiske diskussion af disse idéer, der i stedet for fremskridt og universalhistorie synes at pege på behovet for tålmodige historiske studier af de konkrete betingelser for en revolutionær situation og den hertil knyttede politiske aktivitet.

I artiklen *Den italienske variant. Fra Labriola til Gramsci* analyserer **Gert Sørensens** den italienske reception hos Antonio Labriola og Antonio Gramsci af,

hvad han udpeger som tre teoretiske og politisk-strategiske aporier, som allerede udlægges i *Det kommunistiske manifest*: den teoretiske analyse af den kapitalistiske produktionsmåde, de heraf betingede politiske handlingsmuligheder samt spørgsmålet om indretningen af den samfundsmæssige styreform. Sørensen følger disse aporier i en italiensk kontekst, og analyserer hvordan de førte til en produktiv rekonceptualisering i Gramscis diskussion af revolutionær handle og republikanisme.

Magnus Møller Ziegler giver i sin introduktion til hans oversættelse af to breve skrevet i 1843 af **Karl Marx** og **Arnold Ruge** en kort indføring i den intellektuelle bevægelse, som brevene især kan bruges til at sige noget om, venstrehegelianismen, samt det tidsskrift, hvori de blev trykt, *Deutsch Französische Jahrbücher*. Ziegler argumenterer for, at Marx i sit brev skriver sig ind i en stærk venstrehegeliansk tradition for at udfordre hinanden på den rette forståelse af Hegel. Specifikt er det det centrale venstrehegelianske begreb om *kritik*, både Marx og Ruge kredser omkring. I Marx' brev, hævder Ziegler, kontrasteres den virkeligt nødvendige, "hensynsløse" kritik således med en latterlig kritikerfigur møntet på især Marx' egen tidligere mentor, Bruno Bauer.

Mens Ziegler i sin introduktion til de to breve især fokuserer på begrebet om kritik, er det et andet centralt Marx-begreb, **Søren Mau** undersøger, nemlig 'fetichisme'. I artiklen *Den dobbelte fordrejning: Begrebet fetichisme i kritikken af den politiske økonomi* giver Mau en indføring i to hovedstrømninger i receptionen af Marx' fetich-begreb, som det især optræder i *Kapitalen*. Den ene strømning, hævder Mau, anser fetichisme for at være et spørgsmål om ideologi, dvs. en (falsk) naturalisering i bevidstheden af de sociale relationer. Den anden strømning ser derimod fetichismen som en fordrejning i selve disse relationer. Med afsæt i en kritik af nyere fortolkninger af især sidstnævnte argumenterer Mau for at anskue fetichisme som en dobbelt fordrejning: de sociale relationer er både fordrejede i deres materielle virkelighed og i den ideologiske repræsentation af denne, som derfor kan betegnes som en form for fetichisme.

Jørn Erlsev Andersens essayistiske bidrag, *Kunstværket som kontraværdi – Asger Jorns kritik af Marx' økonomistiske værditænkning i Kapitalen*, analyserer, hvordan situationisten og kunstneren Asger Jorns omgang med Marx fører til en forståelse af kunstværkets kontraværdi. I modsætning til situationistkollegaen Guy Debord, der så kunsten som pacificerende og som en intim del af skuespil-

samfundets fremmedgørelse, fastholdte Jorn kunstens revolutionære og frigørende potentiale. Marx fungerede i denne sammenhæng som kritisk springbræt til en beskrivelse og udforskning af kunstværket som en værdifuld og enestående kvalitet.

Vi bringer dernæst et interview med professor i amerikansk historie **Andrew Hartman** om *Marx i Amerika*. I interviewet giver Hartman, som er ved at skrive en bog om emnet, et indblik i den amerikanske Marx-reception fra Marx' egen tid til nu. Ifølge Hartman har Marx siden starten af 1900-tallet i USA fungeret som en evig kilde til både fjendskab og konflikt, revolutionære alliancer og inspiration, og Marx' idéhistorie i USA hænger på denne måde intimt sammen med USA's egen liberale tradition og de forskellige forsøg på at formulere alternativer hertil.

Det sidste bidrag er **Mikkel Flohrs** artikel *Fra kritikken af himlen til kritikken af jorden – bidrag til rekonstruktionen af Marx' ufærdige kritik af politisk teologi*. Her rekonstruerer Flohr Marx' ufærdige kritik af politisk teologi, som den optræder i det ufærdige manuskript *Kritik af den hegelske retsfilosofi*. Ifølge Flohr er det med afsæt i en analyse af dette manuskript og en række beslægtede tekster muligt at tyde en kritik af en politisk teologisk forankret idé om statssuverænit, en forståelse af staten som en transcendent magt hinsides samfundet. Marx kritiserer denne teologiske statssuverænit og Flohr peger på, hvordan Marx i stedet giver anvisninger til at forstå staten ud fra dens materielle betingelser; som en partiel adskillelse inden for samfundet.

Nummerets Intermezzo består af en oversættelse af **Friedrich Nietzsches** notattekst *Den europæiske nihilisme*, skrevet i 1887 som led i den posthumt rekonstruerede *Vilje til magt*. **Peter K. Westergaard** har skrevet en fyldig introduktionstekst, der omhyggeligt placerer notatet i forfatterskabet. Oversættelsen er foretaget af **Martin Pasgaard-Westerman**.

Som altid bringer vi afslutningsvis en omfattende anmeldelsessektion med omtale af nyere idéhistorisk og filosofisk litteratur.

NOTER

1 Vi ved reelt ikke, om dette var noget, de kaldte sig selv, eller om det bare er noget, Marx kalder dem. Betegnelsen stammer fra et brev til faderen fra 1837, og vi kender den ikke andre steder fra. Imidlertid er 'Doktorklubben' i litteraturen blevet standardbetegnelsen for denne gruppe.

2 Se s. 87-96 i nærværende udgivelse.

LITTERATUR

- Althusser, L. (2017). "The Crisis of Marxism". Hentet fra: <https://www.viewpointmag.com/2017/12/15/crisis-marxism-1977/>
- Barsøe, M. (2016): "Saxo Banks cheføkonom: Karl Marx havde ret". Hentet fra: <https://finans.dk/live/opinion/ECE9194462/saxo-banks-chefoekonom-karl-marx-havde-ret/?ctxref=forside>
- Bensaïd, D. (2009). *Marx for Our times: Adventures and Misadventures*. London: Verso
- Bhattacharya, T. (red.) (2017). *Social Reproduction Theory - Remapping Class, Recentring Oppression*. London: Pluto Press
- Chipper, V. & Rosie, W. (red.) (2016). *The Debate on Postcolonial Theory and the Specter of Capital*. London: Verso
- Engels, F. (1967). "Engels an Eduard Bernstein 2./3. Nov. 1882", MEW Bd. 35. Berlin: Dietz Verlag.
- Fischman, D. (1989). The Jewish Question About Marx. *Polity* 21 (4), 755-775.
- Haupt, G. (1982). Marx and Marxism. I E. Hobsbawm et al. (red.), *The History of Marxism - Marxism in Marx's Day* (Volume one). Bloomington, Indiana: Indiana University Press
- Hobsbawm, E. (1994). *The Age of Extremes - The Short Twentieth Century 1914-1991*. London: Abacus Book
- Kelley, D. R. (1978). The Metaphysics of Law: An Essay on the Very Young Marx. *The American Historical Review*, Vol. 83 (2), 350-367.
- Korsch, K. (1996). "Krise des Marxismus" i Michael Buckmiller (red), Karl Korsch, Gesamtausgabe: Krise des Marxismus, Schriften 1928-1935 (Band 5). Amsterdam: Stichting Beheer
- Malm, A. (2016). *Fossil Capital - The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming*. London: Verso
- Marx, K. (1971a). Louis Bonapartes attende brumaire. I K. Marx & F. Engels, *Udvalgte værker - Bind 1* (236-336). København: Forlaget Tiden.
- Marx, K. (1971b). Til kritikken af den politiske økonomi. Forord. I K. Marx & F. Engels, *Udvalgte værker - Bind 1* (354-358). København: Forlaget Tiden.
- Marx, K. (1971c). Inauguraladresse for Den Internationale Arbejderassociation I K. Marx & F. Engels, *Udvalgte værker - Bind 1* (370-378). København: Forlaget Tiden.
- McIvor, M. (2008). The Young Karl Marx and German Idealism: Revisiting the Doctoral Dissertation. *Journal of the History of Philosophy*, Vol. 46 (3), 395-419.
- McLellan, D. (1995). *Karl Marx: A Biography*. London: Papermac.
- Plekhanov, G. (1996). On the Alleged Crisis of Marxism. *Selected Philosophical Writings* (Vol. 2). Hillsboro. University Press of the Pacific

Roberts, W. C. (2017). *Marx's Inferno. The Political Theory of Capital*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Schlagwein, F. Why a Marx monument is still controversial in Germany. Hentet fra: <http://www.dw.com/en/why-a-marx-monument-is-still-controversial-in-germany/a-37948036>

Traverso, E. (2016). *Left Wing Melancholy*. London: Verso

Wieviorka, A. (2006). *The Era of the Witness*. New York: Cornell University Press